

Korstmossen of lichenen in je tuin (deel 2)

Het blijft toch iets raars, die lichenen: een symbiotische samenlevingsvorm tussen een alg, een gist en een schimmel.

In de vorige editie van 'de knotwilg' vond je al een beschrijving van de soorten die Peter aantrof op bakstenen muurtjes en dakpannen in zijn tuin, en op dood hout. Het vervolg lees je hieronder.

3. Betontegels

Bij mooi weer buiten lunchen, op het terras met zicht op de bloeiende of vruchtdragende fruitbomen en de kleurrijke bloemenborder die Lieve verzorgt, is een droom! Daarbij trappen we voortdurend op verschillende grote thalli van lichenen die op de tegels groeien, maar dat is geen probleem. Die taaie organismen kunnen daar erg goed tegen.

Een eerder donkere, korstvormige thallus met witte prothallus (randzone die alleen uit schimmel bestaat) draagt zeer dicht op elkaar gepakte donkerbruine apotheciën met witte rand. Dit algemeen licheen op kalk heet **Kastanjebruine schotelkorst** (*Lecanotora campestris*).

Op de betontegels groeien ook grote thalli van **Muurschotelkorst** (*Lecanora muralis*). Lichenologen noemen het een placodioid korstmoss (korstvormige thallus met lobjes aan de rand). De thallus kleurt blauwachtig grijs, een beetje zoals albast. In het centrum staan grote opeengepakte apotheciën.

Het volgend licheen is zéér klein, onopvallend, schubvormig en met een citroen- tot donkergele kleur. Vaak zie je van de **Valse citroenkorst** (*Caloplaca flavocitrin*) slechts een gelige waas op bakstenen of tegels.

4. Boomstammen (vooral fruitbomen en wilgen)

Iedereen kent de grote gele bladvormige lichenen op betonpaaltjes en stam-

men allerhande. Er is veel kans dat het **Groot dooiermos** (*Xanthoria parietina*) is. Droog kleurt het eerder grizig geel, maar vochtig is het stevig geel tot groen omdat de wieren duidelijker tot uiting komen. De schijf van de grote apotheciën zijn mooi donker oranje.

Je vindt het op de schors van bomen en op steenachtige ondergronden als baksteen, beton en stoeptegels. Het groot dooiermos komt steeds meer voor; vooral in gebieden met intensieve veehouderij, omdat het profiteert van de vervuiling met stikstofverbindingen zoals ammoniak (base).

Grauw rijpmos (*Physconia grisea*) komt op sommige wilgenstammen heel dominant voor. De soms grote bladvormige thalli zien er grijs uit, maar appelgroen bij vochtig weer. Met een loep zie je de mooi berijpte uiteinden van de kleine lobjes. Onderaan de thallus groeien witte, penseelvormige rhizinen ('worteltjes' die dienen voor de aanhechting).

Ook op dood hout ontdek je vaak kleine bladvormige, groenig-grijze lichenen die tot matjes samengroeien. Aan de rand staan sierlijke zwarte ciliën (dunne draadachtige uitsteeksels) aan de rand van de lobjes. Op de witte onderkant staan rhizinen. De toppen van de lobjes vertonen kapvormige soralen. Vandaar de naam **Kapjesvingermos** (*Phycia ascendens*).

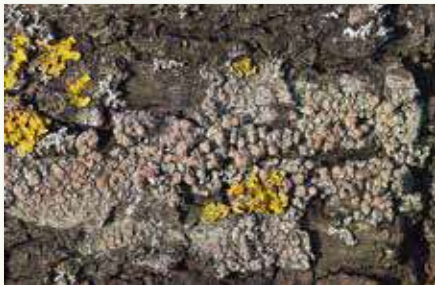
Heksenvingermos (*Phycia tenella*) vertoont deze kapjes niet, maar de lobbeinden splitsen lipvormig waarop grofkorrelige soralen verschijnen. Het nest van staartmezen in de jeneverbes bestaat voor 90% uit thalli van deze lichenen!

Zie je lichtgrijze ronde tot ovale vlekjes tot enkele cm diameter op schors, dan mag je denken aan **Witte schotelkorst** (*Lecanora chlorotera*). De korstvormige

Van boven naar onder: Kastanjebruine schotelkorst, Muurschotelkorst, Valse citroenkorst, Groot dooiermos en Grauw rijpmos.

thallus is vaak verdeeld in kleine ronde areolen (eilandachtige stukjes van de thallus, door barstjes gescheiden). Melk-koffie-kleurige apotheciën met witte rand vind je over de volledige thallus.

Van boven naar onder: Kapjesvingermos, Heksenvingermos, Witte schotelkorst, Melige schotelkorst en Stoeprandvingermos.

Melige schotelkorst (*Lecanora carpinea*) lijkt daar goed op, maar de schijf van de apotheciën lijkt meliger en bleker dan de voorgaande soort.

Om af te sluiten een onopvallend lichen: het **Schoorsteentje** (*Anisomeridium polypori*) op de wilgen. Je merkt soms grote oppervlakken, eerder aan de basis van de stam en aan de overhangende zijde, een grijze schijn. Kijk maar eens met je loep! Je ziet een dunne, bijna onzichtbare wittige korstvormige thallus die bezet is met zeer kleine, zwarte, kegelvormige pycnidiën (plekjes op het thallus waar vegetatieve sporen tot ontwikkeling komen) - de 'schoorsteentjes' - met een wit topje.

Lichenen zoals het **Schoorsteentje**, met *Trentepohlia*-algen (draadvormige groenalgen waarvan het bladgroen verborgen is door het aanwezige carotenoïde en daardoor als een zelfstandig organisme met een bruinrode kleur op de boomschors te zien is) zijn in opmars en deze trend zet zich overal door.

5. Fotovoltaïsche panelen

De panelen liggen een achttal jaren op het dak. Gezien de gladheid van het oppervlak en de helling van het dak verwachtten we geen problemen met mosgroei, laat staan dat daarop lichenen zouden groeien. Maar de laatste drie jaar groeit evenwel vanuit de randen, omzeggens exponentieel, een witgrijs lichen

op deze panelen. Hoe doen ze het om te overleven en te groeien op zo'n glad oppervlak, zeker wanneer de temperatuur 's zomers oploopt tot ver voorbij de 50°C!

De grijs-blauwe bolle hoopjes sorediën die je met het blote oog kunt waarnemen, zijn een typisch kenmerk voor Stoeprandvingermos (*Physcia caesia*). De diameter van de rosetjes van de fijne bladvormige thallus blijft beperkt tot 2,5 cm, maar vaak vormt de soort aaneengesloten matjes. Werk aan de winkel om die panelen weer schoon te schrobben!

Met dit korte overzicht kan je je eigen tuin intrekken, op zoek naar lichenen. Doen! Je vindt zeker meer dan 10 soorten. En je merkt het: de schoonheid van de lichenen komt vooral tot expressie wanneer je de details met een loep bekijkt.

In deze tekst heb ik alle groeivormen van lichenen aan bod laten komen, als ook de verklaring van de belangrijkste structuren. Dat zou je op weg moeten zetten om vlotter de lichenenliteratuur door te nemen.

En wanneer Zwalimop weer eens een lichenenexcursie organiseert, dan lees je dit wel in een volgende editie van 'de knotwilg' of in 'De Groene Flits'. Steeds welkom om deze ondergewaardeerde organismen te leren kennen!

"Le Bellet"

Vakantieverblijf te huur
in het hart van de natuur

www.aubellet.com

Karel en Kristien Desmet-Naessens "Le Bellet"
19400 Monceaux sur Dordogne - Corrèze - France
kristien.naessens@gmail.com - 0033 555 911 017 - of +32 (0) 486 021 249

Links de typische grijze schijn van het Schoorsteentje op de stam van een knotwilg en rechts vrije Trentepohlia-algen.

Literatuur:

- Bremer, A., v.d., Spiers, L. (2012) Fotogids Korstmossen, kennismaken met korstmossen. Zeist: KNNV Uitgeverij.
- Herk, K. v., Aptroot, A. (2004) Veldgids korstmossen. Zeist: KNNV Uitgeverij.

Tekst en foto's: Peter Hantson
(m.u.v. foto melige schotelkorst
www.verspreidingsatlas.nl).

- Apotheciën: de vruchtlichamen van de schimmel. Hierin worden de sporen gevormd (geslachtelijke voortplanting).

- Carotenoïden: omvangrijke groep van gele tot roodachtige kleurstoffen die vooral in planten voorkomen.
- Pseudocyphellen: dunne plekken in de schors van een lichoen, vaak te zien als een 'wit venstertje'.
- Rhizinen: 'worteltjes' van schimmeldraden aan de onderkant van de thallus die dienen voor de aanhechting.
- Soraal: plaats waar de schorslaag van de thallus is opengebarsten en er fijne korrels, bestaande uit algen en schimmeldraden, worden gevormd. Deze korrels kunnen opnieuw tot een korstmos uitgroeien (vegeta-

tieve voortplanting).

- Soredium: gespecialiseerde voortplantingseenheid gevormd door een aantal algencellen in een kluwen schimmeldraden (vegetatieve voortplanting). Zie ook soraal.
- Symbiose: het samenleven van 2 of meer organismen van niet verwante soorten waarbij elk organisme voordeel haalt uit het samenleven.
- Thallus: een meercellig plantenlichaam dat niet is onderverdeeld in blad, stengel en wortel. In dit geval: het 'korstmosplantje' als geheel.

HOUT

Houthandel Carpentier

Gitsbergstraat 53
8830 Hooglede-Gits
Tel. 051 20 20 04 - Fax 051 24 59 52

BROUCKE
Kachel & SpeksteenCenter

Uw specialist in:
Speksteenkachels, Pelletkachels,
Gas- en houtkachels/haarden,
Uitbouw van A tot Z,...

WWW.BROUCKE.BE
INFO@BROUCKE.BE